

Juist Bronsvelds Kroniek brengt echter de diepere grond van de hervormde afzijdigheid aan het licht: hij, liberaal partijman, kon in een organisatie als Patrimonium slechts revolutionair (en dolerend!) gewoel waarnemen. Kuypers nu was de revolutionair bij uitstek, die zowel de kerk als de staat en de maatschappij geheel ondersteboven wilde keren. De kroniekschrijver kreeg dit in de vervolgens uitbrekende kiesrechtstrijd naar wens bevestigd: niet onverwacht kon hij zich maandenlang tegenover Kuypers en diens gehate *Standaard en Heraut*, en daarnaast tegen de in zijn visie al te volgzaam figuren uit Patrimonium, opwerpen als fel anti-Takkiaan.

De sociale kwaliteiten van de Christelijk Nationale Werkmansbond, door hem in Utrecht mede opgericht, komen zo in een merkwaardig licht te staan: het was een gezelschap dat zich tegenover Patrimonium als hervormd en behoudend profileerde. 'Een fondsjesbond', zeiden meer bewuste arbeiders van dit duidelijk klerikaal-hervormde gezelschap. Hoe behoudend Bronsveld was bleek in 1893, midden in de kiesrechtstrijd, zonneklaar uit zijn Kroniek, toen hij zich niet ontzag tot tweemaal toe venijnig de staf te breken over de brochure die de latere Groningse kerkelijke hoogleraar A.J.Th. Jonker in dat jaar als Dordts predikant wijdde aan: *Het Sociale Vraagstuk, een wekstem voor de gemeente*. Was reeds het eerste stuk veel te persoonlijk gesteld - 'Slechts wie sprinkhanen eet en wilden honing, mag dingen zeggen, gelijk Johannes de Dooper sprak', bladzijde 625 - het tweede toonde hoe weinig Bronsveld zelf kritiek kon verdragen. Een juiste opmerking van *De Graafschapper* wordt onmiddellijk onder het kopje 'Christelijke wangestalten' gebracht en zo afgedaan, bladzijde 786.

En daarmee is de hervormde inbreng tot de oplossing van het sociale vraagstuk wel zo ongeveer getypeerd. Er zijn zeker bewogenen die tot grote eigen inzet komen. Men vindt ze links - en daar geven zij aanleiding tot het letterspel 'Schoolmeesters, Dominees en Advocaten partij' voor S.D.A.P. - maar ook rechts en dan zetten zij zich in voor Patrimonium en (wat niet hetzelfde is) christelijke vakbeweging. Terzijde zij opgemerkt dat het C.N.V. als een z.g. interconfessionele organisatie (van protestanten en katholieken dus) begonnen is en dat ook is gebleven. Het aantal orthodoxe bewogenen groeide pas toen Talma en Slotemaker de Bruïne een helder voorbeeld gaven. Tot op dat ogenblik overheerste zowel kerkistische als klerikale bevangenheid en daarnaast burgerlijke bangheid voor ook maar het minste zuchtje radicalisme. Een overigens begrijpelijke reactie, want hunnerzijds hebben de socialisten weinig nagelaten dat de 'kerkelijken' kon prikkelen. Zelfs een Jonker, die toont daar doorheen te kunnen zien, kon niet om de anti-kerkelijke propaganda van de